

Ηθική συγκρότηση

Όσοι ασχολήθηκαν με το πολύπλευρο έργο του Τίμου Μωραϊτίνη επεσήμαναν παράλληλα την ακεραιότητα του χαρακτήρα του, την εντιμότητα, την αξιοπρέπεια και το ήθος του συγγραφέα, τον άκακο χαρακτήρα του και τον ανθρωπισμό του.

Πράγματι ήτανε ένα σπάνιο φαινόμενο που συγκέντρωνε ως φαίνεται, όλα εκείνα τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ηθική τελείωση του Ανθρώπου. Κάτι περισσότερο δηλαδή από το «καλός καγαθός» της κλασσικής Ελλάδας που θα δικαίωνε ακόμη και αυτόν τον Πλάτωνα στη θέαση «του αγαθού» που επιχειρεί στην Πολιτεία του.

Ο άνθρωπος αυτός που σκόρπιζε απλόχερα το γέλιο και τη χαρά και τη συγκίνηση στους αναγνώστες και τους θεατές των έργων του, ήταν ένας κλειστός και λιγομίλητος άνθρωπος που απέφευγε τη δημοσιότητα και την κοσμικότητα και επεδίωκε τη μοναχικότητα (όχι τη μοναξιά) και *«ουδέποτε μιλούσε για τον εαυτόν του και τις επιτυχίες του»*, έχει γράψει ο Γιώργος Πράτσικας.

Δοξάστηκε χωρίς να τρέξει πίσω από τη δόξα και πλούτισε χωρίς να το επιδιώξει, χωρίς να τρέξει πίσω από το χρήμα. Και η δόξα και το χρήμα τον ... κυνήγησαν, μέχρι που ήρθαν τα μαύρα χρόνια του πολέμου και της κατοχής.

Σατιρικός «μέχρι μυελού οστέων» έβλεπε τη ματαιότητα και είχε κατασταλαγμένη άποψη ζωής και κατασταλαγμένη θεωρία όπως προκύπτει μέσα από τα έργα του και κυρίως την ποίησή του.

«Ο Μωραϊτίνης δεν ήτο, ίσως, ένας πολύ μελετημένος, ένας λογιώτατος άνθρωπος. Ήτο όμως κάτι ασυγκρίτως προτιμότερον από αυτό: ήτο Άνθρωπος» παρατηρεί η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ την επαύριον του θανάτου του τον Σεπτέμβριο του 1952. Βεβαίως ο Τίμος Μωραϊτίνης είχε μια ευρεία μόρφωση και καλλιέργεια (και αυτό άλλωστε φαίνεται στα έργα του) αλλά δεν αναλώθηκε σε ατέρμονες φιλολογικές αναζητήσεις και πνευματικές περιπέτειες. Είχε τη δική του ερμηνεία των φαινομένων της ζωής η οποία και εστηρίζετο στη λογική και μόνο σ' αυτήν καθ' ότι ο ίδιος υπήρξε ιδιαιτέρως ορθολογιστής ντύνοντας αυτόν τον ορθολογισμό μ' ένα βαθύ συναισθηματισμό και ένα υγιή ρομαντισμό. *«Με τη σάτιρα ο Μωραϊτίνης edίδασκε δια της «εις άτοπον απαγωγής» παρατηρεί το ίδιο δημοσίευμα και συνεχίζει: «Με την πηγαίαν παρατηρητικότητα, με την ρομαντικήν διάθεσιν, με τον άκακον χαρακτήρα του, έβλεπε τα πάντα με την επιείκιαν του ανθρωπιστού. Έτσι η πλέον δριμεία κοινωνική κριτική μετεβάλλετο εις άκακον ευθυμογραφίαν».*

Σχετικώς με την παροιμιώδη καλοσύνη του Τίμου Μωραϊτίνη, ο Παύλος Παλαιολόγος γράφει στο ΒΗΜΑ μεταξύ άλλων: *«Γέλασε, δε σάρκασε. Για το σαρκασμό χρειάζεται και κάποια δόσις κακίας. Και ο Τίμος δεν εγνώρισε την κακία. Κατάστασις σχεδόν ... παθολογική.»* Χαρακτηριστική εξ' άλλου απεικόνιση αυτής της πλευράς του χαρακτήρα του είναι η προσφώνηση της Σοφίας Σπανούδη στο «Ατελιέ» κατά τη διάρκεια τιμητικής εκδήλωσης για τον συγγραφέα με την ευκαιρία της 100^{ης} παράστασης της ΑΙΩΝΙΑΣ ΖΩΗΣ. Έχει αναρτηθεί ολόκληρη στην παρούσα ιστοσελίδα στην ενότητα ΘΕΑΤΡΟ και στην αναφορά για την ΑΙΩΝΙΑ ΖΩΗ.

Ο Τίμος Μωραϊτίνης απέφευγε τη δημοσιότητα και έδινε σπανίως συνεντεύξεις. Δεν συμμετείχε σε φιλολογικές- λογοτεχνικές παρέες και συζητήσεις, προφανώς γιατί έπληττε. Φίλος με πολλούς λογοτέχνες της εποχής του, προτιμούσε η παρέα μαζί τους, να είναι μακριά και έξω από τα λογοτεχνικά δρώμενα. Θα πίστευε κανείς ότι ήταν ακατάδεκτος και σνόμπ. Λάθος! Ήταν ανεξάρτητος, ανένταχτος και εξόχως ελεύθερο πνεύμα. Γράφει η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ την επαύριον επίσης του θανάτου του: *«Ο Μωραϊτίνης ήταν ξένος προς κάθε είδους πνευματικού σνομπισμού. Είχε μείνει ο απλός, ο απέριττος, ο Τίμος με το πεντακάθαρο ήθος, με το ολόδροσο πνεύμα που σπίθιζε κι αστραποβολούσε σε κάθε στιγμή, σε κάθε κουβέντα, σε κάθε φράση του γραπτού λόγου του. Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά του ήταν ο αυτοσεβασμός. Είτε θέατρο, είτε χρονογράφημα, είτε ποίημα είχε εκφραστικότητα, ζωντάνια, διαύγεια, δροσιά και την σφραγίδα της ηθικής του προσωπικότητας.»*

Με μια αστείρευτη ζωηρότητα πνεύματος και πνευματικό πλούτο διαρκώς ανανεούμενα, με μια ακατάβλητη δύναμη και ορμή για νέους και διαφορετικούς συνδυασμούς σκέψεων, ο Τίμος Μωραϊτίνης αισθάνεται τόσο πλήρης, τόσο γεμάτος, που δεν καταφεύγει σε αναζητήσεις. Ήδη αυτά που βιώνουν η ψυχή και οι αισθήσεις του, αυτά που σκέφτεται, αυτά που δημιουργεί η φαντασία του, η παρατηρητικότητα του και η νοημοσύνη του είναι τόσα πολλά και χειμαρρώδη και με τόσους συνδυασμούς και κάτω από τον αυστηρό έλεγχο των σχεδόν αλάνθαστων κριτηρίων που έχει, ώστε να μη νιώθει την ανάγκη να γεμίσει κανένα ψυχικό κενό, να μη διακατέχεται από καμία ανία, ώστε να καταφεύγει σε κούφιας κοσμικότητες ή ευτελείς διασκεδάσεις, ή να «χαζεύει» άπρακτος θρέφοντας έτσι μια υπερτροφική ανία και αφόρητη βαρεμάρα. Ο Μωραϊτίνης έχει για κύριο συνομιλητή

τον εαυτόν του, με τον οποίο έχει να συζητήσει τόσα πολλά πράγματα που δεν τον φτάνει ο χρόνος.

*«Κρυφομιλώ με τη μικρή μου καμαρούλα
Και που και που η σιωπή της μ' απαντά.
Και τάπαμε πολλές φορές με τη βροχούλα
Στο παραθύρι μου κοντά.»*

Το μεγαλείο της ψυχής του Τίμου Μωραϊτίνη έγινε αντιληπτό από τους συγχρόνους του και επισημάνθηκε σε πολλά δημοσιεύματα. Εκεί γίνεται ολοφάνερο ποιος ήταν αυτός ο περίεργος άνθρωπος αλλά και τόσο αγαπητός συγγραφέας και γιατί. Ως «λευκόν και αλύγιστον» τον χαρακτηρίζουν τα περισσότερα δημοσιεύματα και υπογραμμίζουν το παροιμιώδες ήθος του.

Η σχέση του Μωραϊτίνη με την πολιτική ήταν σχέση εξ' ... απ' αποστάσεως. Φίλος με τον πρίγκιπα Νικόλαο (που ήταν άνθρωπος των γραμμάτων και των τεχνών και εκ των ιδρυτών του Βασιλικού Θεάτρου), τον συναναστρέφεται μόνο στο Παρίσι, όπου ο Νικόλαος ζωγραφίζει για να μην θεωρηθεί τρόφιμος της Αυλής και αρνείται προσφορά του για έκδοση εφημερίδας, την οποία ο Γεώργιος Βλάχος αποδέχεται και εκδίδει την ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Αρνείται να προσχωρήσει στην αυλή του Βενιζέλου παρά τον απέραντο και ανεπιφύλαχτο θαυμασμό που έτρεφε ο μεγάλος αυτός πολιτικός προς τον Μωραϊτίνη. Αποποιείται 200.000 δρχ. της γαλλικής προπαγάνδας το 1917 για να ανεβάσει δύο νούμερα στο «Πανόραμα» για την ANTANT και έρχεται σε ρήξη γι' αυτό με τη φίλη του Μαρίκα Κοτοπούλη. «Ο μόνος μη αργυρώνητος δημοσιογράφος» εξομολογείτε ο Βενιζέλος σε γνωστό δικηγόρο (Αρχείο Μαρίας Τίμου Μωραϊτίνη). Κατά την Κατοχή, ο δήμαρχος Αθηναίων Άγγελος

Γεωργάτος και το τότε δημοτικό συμβούλιο αποφασίζει το 1941 να απονεμίσει μηνιαίες συντάξεις 20.000 δρχ. ενόψει τρομερών ημερών στους Γρ. Καμπούρογλου, Κωστή Παλαμά και Τίμο Μωραϊτίνη. Απέρριψε με ευγένεια και αξιοπρέπεια την απονεμηθείσα σύνταξη «για άλλους συναδέλφους που θα είχαν περισσότερη ανάγκη. Εγώ- είπα στο Μ. Ροδά που του μετέφερε την απόφαση- είμαι σε όλη μου τη ζωή αποχειροβίωτος». Κατά την Κατοχή επίσης, αποποιήθηκε με αγανάκτηση πρόταση του μορφωτικού ακολούθου της ιταλικής πρεσβείας, εκ μέρους του Ντούτσε, για 20 διαλέξεις με τεράστια- σε χρυσές λίρες- αμοιβή και ενός μηνός πριγκιπική διαμονή με την οικογένεια του στη Ρώμη. Το βράδυ της ίδιας ημέρας ο Τίμος Μωραϊτίνης έφαγε σούπα από σπόρους σκούπας με το κουπόνι.

Στην ενότητα ΚΡΙΣΕΙΣ ο χρήστης μπορεί να βρει αρκετά στοιχεία που μαρτυρούν την ηθική συγκρότηση του Τίμου Μωραϊτίνη. Όλα εστιάζουν στο ήθος και την ακεραιότητά του. Στοιχεία που τα προβάλλουν ιδιαίτερος παράλληλα με την αναφορά στο έργο του.

Καταχωρίζεται εδώ χρονογράφημα του Δημήτρη Ψαθά στα ΝΕΑ δυο μέρες μετά το θάνατο του συγγραφέα. Και όσα έχουν γραφτεί από όλους τους άλλους διακεκριμένους ανθρώπους των γραμμάτων, κινούνται σε αυτόν τον άξονα.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Τοῦ συνεργάτου μας κ. Δ. ΨΑΘΑ

Ἐνα πρόγραμμα ποῦ χαιρότανε κανεῖς στὸν Τίμο Μωραϊτίνη—μόλις τὸν γνώριζε ἀπὸ κοντὰ—ἦταν ἐκεῖνος ὁ ἀέρας τῆς ἀξιοπρέπειας καὶ ἐντιμότητας ποῦ ἀναδεδεύταν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του: Ἐνα κορμὶ ἴσιο, ποῦ ἔλεγε καὶ συμβόλιζε τὸν χαρακτήρα του, τὸ βάδισμα λίγο ἀργό, βαρὺ καὶ ράθυμο, ποῦ κρατήθηκε τὸ ἴδιο μέχρι τὴν ὥρα ποῦ τὸ μοιραῖο πέσιμο τοῦ Λουτρακιοῦ τὸν ἔστειλε στὸν τάφο.

Τὸν κηδέψαμε προχθὲς μὲ πόνο εἰλικρινῆ ὅλοι οἱ νεώτεροι συνάδελφοί του, οἱ ἠθοποιοὶ ποῦ ἐπαιζαν τὰ ἔργα του κι' ὁ κόσμος τῶν ἀναγνωστῶν του ποῦ χρόνια καὶ χρόνια ἀπολάμβανε ἀπ' τὴν ἀστείρευτὴ δροσοπηγὴ τοῦ πνεύματός του τὸ ἀνεξάντλητο ἐκεῖνο χιούμορ του, ποῦ ἔφερε τόσο χτυπητὴ τὴν σφραγίδα του ὥστε νὰ χαρακτηρισθῆ «πνεῦμα Μωραϊτίνειο». Πόσο παράξενη εἶναι ἡ κηδεῖα ἐνὸς ἀνθρώπου ποῦ ξώδεψε ὅλη του τὴ ζωὴ σκορπώντας τὸ κέφι καὶ τὸ γέλιο!... Γιὰ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ χθὲς δακρύσαμε καὶ κλάψαμε μὲ τὸν ἀγαπημένο καὶ σεβαστὸ δάσκαλο τοῦ ἀττικοῦ πνεύματος.

Πόσες καὶ πόσες ἐπιτυχίες στὴν ζωὴ του! Ἐπὶ πόσα χρόνια ἀνοίγε ἡ αὐλαία γιὰ νὰ σκορπίσῃ στὴν πλατεία τοῦ θεάτρου τὸ κρουστό καὶ πηγαῖο ἐκεῖνο γέλιο, ποῦ εἶχε σχεδὸν πάντα γιὰ σκοπὸ του τὸν ἐξορκισμό τῆς ἀσκήμιας, τὸ τσοῦξιμο τῶν στραβῶν καὶ τῶν ἀνάποδων τῆς καθημερινῆς ζωῆς μας. Χθὲς, ὡστόσο, ἔκλεισε ὀριστικά ἡ αὐλαία ἐπάνω στὸν Τίμο Μωραϊτίνη. Χωρὶς γέλιο. Χωρὶς χειροκροτήματα. Μὲ καρδιὲς σφιγμένες, μὲ μερικὰ λουλούδια τῆς ἀττικῆς—τόσο δροσερὰ ὅσο καὶ τὸ πνεῦμα του—μὲ δάκρυα...

Στὰ πρῶτα βήματά μου, θυμάμαι, πῆγαινα στὸ θεάτρο κι' ἔμενα σχεδὸν ἐκστατικὸς μπροστὰ σ' ἐκεῖνο τὸ ἀστείρευτο Μωραϊτίνειο πνεῦμα, ποῦ διοχετεύεταν στὴν πλατεία ἀπ' τὸν Ἀργυρόπουλο. Στὸ «Μοντέρνο σπίτι», στὸ «Δακτυλογράφος ζητεῖ θέσιν», στὴν «Αἰωνία ζωὴ», στὸν περίφημο ἐκεῖνον «Ἄρχοντα τοῦ κόσμου», κι' ὕστερα στὸ ἰδιότυπο «Τζιτζίκι» καὶ σὲ τόσες ἄλλες κωμωδίες του. Ἀργότερα, ὅμως, ὅταν γνώρισα τὸν συγγραφέα ἀπὸ κοντὰ μού ἔκανε βαθύτερη ἐντύπωση κι' ἀπὸ αὐτὸ ἀκόμα τὸ χιούμορ του, ὁ ἄνθρωπος. Ἦταν τόση ἡ σοβαρότητα τοῦ εὐθυμοῦ αὐτοῦ συγγραφέα ποῦ δὲν ἀντανάκλουσε μονάχα σ' ὅλες τὶς σχέσεις του μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ στὴν σχεδὸν πάντα κατσοφιασμένη φάτσα του. Ὁ Μωραϊτίνης καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια ἦσαν δύο πράγματα συνυφασμένα. Κοντὰ σ' αὐτὴν εἶχε μιὰν ἀδιάλλακτὴ ἐντιμότητα, ποῦ ἔμεινε ἀλύγιστὴ καὶ ἀψευγάδιαστὴ ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ποῦ μετέδιδε τὸ πνεῦμα του εἴτε στὸ θεάτρο εἴτε στὶς ἐφημερίδες. Δὲν ἦταν μονάχα νοσταλγὸς τῆς παλιᾶς Ἀθῆνας ὁ Μωραϊτίνης. Τῆς Πλάκας οἱ ἀνηφοριὲς καὶ οἱ βασιλικοὶ καὶ οἱ σεμνὲς κοπέλλες στὰ παράθυρα, ποῦ τραγούδησε μὲ τέτοιο λυρικό οἶστρο καὶ χιούμορ ἦταν μάλλον τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα μιᾶς ἀλλοιώτικης ζωῆς, πρὸ καθάριας, πρὸ ἐντιμῆς ἴσως, ποῦ ἔβλεπε ὅτι πέρασε καὶ νοσταλγοῦσε μὲ πάθος πραγματικό. Ἦταν ἕνας ἄνθρωπος μὲ πολὺ βάθος καὶ ἀνθρωπιὰ γιὰ νᾶναι μονάχα ὁ ρωμαντικὸς βάρδος τῆς Ἀθῆνας.

Αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, τὸν λευκὸ, τὸν ἀλύγιστο, ποῦ πέρασε ἀνάμεσα μας ἴσιος κι' ἀξιοπρεπῆς, μὲ τὸ χαμόγελο πάντα στὴν ἄκρῃ τῆς πέννας του καὶ τὸν ρευθισμὸ στὸ ἔξυπνο βλέμμα του, ἐκλάψαμε χθὲς ὅσοι εἴχαμε τὴν τύχη νὰ τὸν γνωρίσουμε ἀπὸ κοντὰ. Ἡ στήλη τούτῃ τοῦ στέλνει μὲ ἀγάπη, θαυμασμὸ κι' εὐλάβεια τὸν στερνὸ χαιρετισμὸ τῆς.

Δ. ΨΑΘΑΣ